

ЖУРАВЛЬОВА Дар'я,

здобувач вищої освіти третього курсу
факультету підготовки фахівців
для органів досудового розслідування
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

РЕЗВОРОВИЧ Кристина,

кандидат юридичних наук, завідувач
кафедри цивільного права та процесу
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ЗАХИСТ ПРАВ ТА ІНТЕРЕСІВ ОСІБ У ВИПАДКУ ЇХ ПОРУШЕННЯ УПОВНОВАЖЕНИМИ ОРГАНАМИ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ

Однією з найактуальніших проблем усього людського існування є питання прав та інтересів особи, можливості їх реалізації та захисту. В умовах дотримання прав та інтересів особи створення належної та ефективної національної системи судового захисту стає одним із головних завдань держави. Тому відтепер права та інтереси особи та гарантії їх реалізації стають основним змістом і напрямом діяльності держави.

У ч. 1 ст. 4 ЦПК України зазначено, що кожна особа має право в порядку, встановленому цим Кодексом, звернутися до суду за захистом своїх порушених, невизнаних або оспорюваних прав, свобод чи інтересів.[1] У ч. 1 ст. 15 ЦК України визначено право кожної особи на захист свого цивільного права у разі його порушення, невизнання чи оспорювання.[2] Захист прав та інтересів осіб у разі порушення з боку органів державної влади має певну специфіку, якщо порушення сталося внаслідок прийняття актів державних органів або їх посадових осіб у вигляді відповідних рішень чи розпоряджень, необхідно спочатку скасувати такий акт.

Відповідно до ч. 3 ст. 43 Закону України від 9 квітня 1999 р. «Про місцеві державні адміністрації» розпорядження голови державної адміністрації, що суперечать Конституції України, законам України, рішенням Конституційного Суду України, іншим актам законодавства або є непрактичними, неекономними чи неефективними, скасовуються Президентом України, головою місцевої державної адміністрації вищого рівня або в судовому порядку. [3] Так, якщо нормативно-правовий акт індивідуальної дії органу державної влади суперечить актам цивільного законодавства та порушує цивільні права чи інтереси територіальних громад чи окремих осіб, він може бути скасований у судовому порядку.

Викладене стосується також і участі органів державної влади в інших цивільних відносинах у випадку, якщо орган державної влади є учасником цивільних відносин і стороною договорів приватного характеру, він втрачає статус суб'єкта владних повноважень. Відповідно він несе відповідальність за невиконання або неналежне виконання договірних зобов'язань разом з іншими учасниками цивільних правовідносин. Підстави і обсяг відповідальності визначається ЦК України та законодавством України.

Внаслідок порушення цивільних прав під час здійснення владних повноважень, втручання державних органів у приватні та економічні відносини мають деліктний (позадовірний) характер. За своїм направленням відносини деліктного характеру повинні компенсувати шкоду суб'єктам приватного права. Підставою для виникнення таких правовідносин є порушення прав та інтересів особи, з якою орган державної влади не перебував у договірних відносинах. Це має значення для розміру цивільно-правової відповідальності, адже відшкодування збитків, завданих невиконанням або неналежним виконанням договірних відносин включає як фактичні збитки, так і упущену вигоду. Натомість роль компенсації обмежується реальними втратами. [4, с.38]. Права та обов'язки органу державної влади визначаються в договірних відносинах, а зобов'язання щодо відшкодування шкоди є додатковим до зобов'язань за договором. Якщо крім відшкодування збитків порушуються права та інтереси, то можуть бути використані й інші засоби захисту, передбачені ст. 16 ЦК України.

Право на вибір способу захисту цивільних прав та інтересів особи, у відносинах за участю органів державної влади, не завжди може бути застосовано. В першу чергу це пояснюється тим, що питання участі державних органів у цивільних, у тому числі господарських відносинах, регулюється законом. Так, наприклад, припинення правовідносин, як спосіб захисту, застосувати не завжди можливо. При цьому без рішень органів державної влади у вигляді відповідних актів, у випадках передбачених законом, суб'єкти приватних відносин не можуть здійснювати свої права. Як зазначав В. П. Грибанов, будь-яке суб'єктивне право є соціальною цінністю лише тоді, коли його можна реалізувати, тобто використати надані суб'єктивним правом можливостями для задоволення матеріальних і культурних потреб [5, с.22].

Таким чином, організація діяльності органів і посадових осіб є важливою передумовою реалізації суб'єктивних цивільних прав. Якщо внаслідок неправомірних дій органів державної влади та їх посадових осіб виникають перешкоди у здійсненні цивільних прав або можливості їх реалізації, наслідком чого є заподіяння матеріальних збитків, такі органи повинні відшкодувати їх відповідно до положень закону. Здійснення суб'єктивних цивільних прав залежить від наявності розпорядчого акта уповноваженого державного органу, в результаті чого громадянські права і обов'язки виникають, змінюються та припиняються на підставі

волевиявлення суб'єкта та управлінського акту компетентного органу.

Отже у такий спосіб, протиправна поведінка органів державної влади є необхідною умовою настання цивільно-правової відповідальності, вона включає об'єктивну сторону правопорушення, суб'єктом якого є відповідний державний орган. Незаконність, як підстава цивільно-правової відповідальності органу державної влади може мати різні прояви, але вони зводяться до об'єктивної поведінки, яка пов'язана з діяльністю органів державної влади.

Регулюється діяльність органу державної влади відповідними нормативними актами, що визначають завдання, функціональні обов'язки та компетенцію органу державної влади через обсяг повноважень. Порушення функціональних обов'язків тягне за собою негативні наслідки у цивільно-правовій сфері. Елементом протиправності може бути дія, що порушує суб'єктивні права та інтереси учасників цивільних відносини. Тому така дія об'єктивно проявляється у виході за межі норм акту компетенції органу державної влади.

ЦК України містить положення, які регулюють окремі особливі види деліктної відповідальності. Крім усього іншого, шкода може бути заподіяна незаконними рішеннями, діями або бездіяльністю органів державної влади. Збитки можуть завдаватися, як посадовим особам так і посадовими особами цих органів. Властивістю відповідальності у сфері адміністративно-громадського виконання цим органом своїх функцій є те, що порушення виникають при здійсненні управлінських повноважень. Інакше кажучи, порушення має форму владного акту, правовим наслідком якого є заподіяння шкоди суб'єктам приватного права. Бездіяльність органів влади теж буде незаконною, якщо закон вимагає від нього певних дій юридичного характеру. Теж саме стосується дій (бездіяльності) посадових і службових осіб, компетенція та відповідальність яких визначаються не лише приписами нормативних актів, а й службовими (посадовими) інструкціями.

Список використаних джерел:

1. Цивільний процесуальний кодекс України від 18 бер. 2004р. №1618 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/> (дата звернення 26.10.2021).
2. Цивільний кодекс України від 16 січ. 2003 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/> (дата звернення 26.10.2021).
3. Про місцеві державні адміністрації: Закон України. Відомості Верховної Ради України від 9 квіт. 1999 р. № 20–21. Ст. 190.
4. Пушкін О., Скакун О., Шишка Р., Самойленко А. Концептуальні засади нового кодексу України // Стан кодифікаційного процесу в Україні: системність, пріоритети, уніфікація. Київ, 1995. С. 38.
5. Грибанов В. П. Осуществление и защита гражданских прав. М.: Статут, 2000. С. 22.